
Simposi Internacional Estudis Escènics

Imaginar el futur? Literatura dramàtica catalana en temps de crisi. 2008-2021

Institut del Teatre. 13, 14 i 15 d'octubre de 2021

Relatoria a càrrec de
Anna Maria RICART CODINA

Programa

DIA 1. Dimecres, 13 d'octubre de 2021

Acollida i acreditació

Benvinguda institucional

Sílvia FERRANDO. Directora general de l'Institut del Teatre (IT)

Carles BATLLE. Director Serveis Culturals. IT

Sebastià PORTELL. Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC)

Conferència inaugural. Raül GARRIGASAIT

2008-2021: una mirada personal

Presentació: Enric GALLÉN

Pausa

TEATRE I CRISI GLOBAL

Conferència

Sergio BLANCO

Teatro y crisis: el placer de la autonomía

Presentació: Josep M. MIRÓ

Activitat

LA COMPANYIA DEL SIMPOSI

Anatomia i plaer

Pausa

NOUS MECANISMES DE PRODUCCIÓ

Ponència

Jordi CASANOVAS

La dramaturgia professional en un context hostil

Presentació: Carles BATLLE

Pausa

Taula rodona

LA FEINA DE LES ASSOCIACIONS

Anna ALBADALEJO, Sònia ALEJO i Isabel MARTÍ. Associació Valenciana d'Esriptores i Esriptors Teatral (AVEET)

Teixir la pertinença des de l'associacionisme resilient: l'AVEET al País Valencià

Aina DE COS. Associació de Dramaturgues i Dramaturgs de les Illes Balears
Sebastià PORTELL

Els dramaturgs, escriptors? El cas de l'Associació d'Esriptors en Llengua Catalana

Anna Maria RICART. Associació Catalana de Dramatúrgia

Presentació: Aïda AYATS

Pausa-dinar

Taula rodona

PRODUCCIÓ: IDEES, PROJECTES I COMPANYIES

Toni CASARES

Javier MATESANZ. **Teatre de Barra**

Núria VIZCARRO. **Nous mecanismes de producció o com adaptar-se a la situació**

Joan YAGO. **Contra la cultura del mèrit**

Moderació: Sebastià PORTELL

Pausa

Lectura dramatitzada

Apunts sobre la bellesa del temps: Angúnia (2007) i Tovelles a la platja (2002), de Josep M. Benet i Jornet
a càrrec de LA COMPANYIA DEL SIMPOSI.

Presentació: Enric GALLÉN

DIA 2. Dijous, 14 d'octubre de 2021

Acollida i acreditació

TRADICIÓ I LLENGUA

Conferències

Albert ARRIBAS

Les particulars teatralitats d'una llengua en crisi constant

Helena BUFFERY

Els paisatges lingüístics del teatre català contemporani

Presentació: Sharon FELDMAN

Pausa

Conferència performativa

Jordi ORIOL

Pausa

Conferències

Enric GOMÀ

Llengua i teatre: el cas del català, del segle XIX al XXI

Joan SELLENT

Teatre en vers al segle XXI?

Presentació: Enric GALLÉN

Pausa

Comunicacions

Bernat REHER

Retour à

Clàudia SERRA

Una cultura dividida? La política lingüística dels teatres valencians a partir d'un repàs de les produccions teatrals des del 2008 fins al 2021

Presentació: Aïda AYATS

Pausa-dinar

DRAMATÚRGIES DEL REAL? (TESTIMONIATGE / AUTOFICCIÓ)**«CASINO»**

Comunicacions de format lliure i amb repetició en diversos espais de l'IT

Carles FERNÁNDEZ

La conquesta del Pol Sud

Adriana NICOLAU

Jo, mare: estratègies d'(auto)representació de la maternitat al teatre català contemporani

Ariadna PEYA

Llenguatge híbrid, impacte social i accessibilitat

Carme PLANELLS

La trilogia de l'exclusió

Guadalupe SÁEZ

Escriure igual que la meua mare cuina torrijas

Helena TORNERO

Més gran que la vida o la realitat supera la ficció?

LA COMPANYIA DEL SIMPOSI

Textos dispersos. I

Presentació: Carles BATLLE

DIA 3. Divendres, 15 d'octubre de 2021

Acollida i acreditació

PROCESSOS, ESTILS I MODELS

Conferència

Ramon ROSSELLÓ

**Al voltant de l'anàlisi de la literatura dramàtica actual:
la categoria "procés"**

Presentació: Sharon FELDMAN

Conferència

Carme TIERZ

**Teatre jove i dramatúrgies no textuais.
Noves formes d'escriptura dramàtica**

Pausa

«CASINO»

Comunicacions de format lliure i amb repetició en diversos espais de l'IT

Sergi BELBEL

Cal escriure teatre?

LA COMPANYIA DEL SIMPOSI

Textos dispersos. II

Aina DE COS

Intimitat analògica

Denise DUNCAN

Superpoder

Xavier PUCHADES

Dissolucions

Anton PUJOL

Adaptar Txékhov a l'escena catalana

Victoria SZPUNBERG

...El jo, jo... ¡El més fastigós de tots els pronoms!

Presentació: Carles BATLLE

Pausa

CLOENDA

Conferència de clausura

Esteve MIRALLES

Brots del 2021. Retòriques de l'ansietat (i de la pietat)

RELATORIA I CONCLUSIONS

Anna Maria RICART

Final del Simposi

Anna Maria RICART CODINA

Relatoria

Imaginar el futur?

(Literatura dramàtica catalana en temps de crisi: 2008-2021)

Quan em van proposar fer la relatoria d'aquest simposi vaig pensar que era una bona oportunitat per veure si els estudiosos de la dramàtica catalana i els dramaturgs som éssers optimistes o pessimistes per naturalesa. I, d'entrada, vaig pensar que els qui eren optimistes eren els organitzadors del simposi. El signe d'interrogació és a la frase «Imaginar el futur» i no al darrere de «Literatura dramàtica catalana en temps de crisi: 2008-2021». No hi posen cap interrogant a aquesta última frase, així doncs creuen que el final de la crisi és el 2021. I jo que me n'alegro.

El simposi comença amb una cita d'en Blai Bonet que ens regala en Sebastià Portell, per part de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana: «Tot el que no està prohibit és obligatori», frase que ens sembla un bon auguri per a l'inici del simposi. Poc després, en Portell admet que: «No sempre hi hem estat (pel que fa al teatre) però hi volem ser» Gràcies!

La conferència inaugural va a càrrec d'en Raül Garrigasait. Ell també, només començar ens diu: «No sé gran cosa del teatre, del teatre d'aquests últims anys»... I ens ofereix el que prometia al títol de la conferència, una mirada personal, tot i que des del primeríssim primer pla va obrint l'enquadrament per parlar-nos de la transformació del món editorial i del sistema literari català, un relat que bé podem traslladar al món teatral. Garrigasait diu que té la sensació de trobar-se fora del temps de la història, a la frontera, però de seguida ens fa un retrat acurat de l'època: ens parla de precarietat, de febleses, però també de l'efecte alliberador que va tenir per la literatura el «procés» (ara ja no hem de representar el país), de la relectura de la tradició (no només a l'acadèmia sinó també a la plaça pública) i posa l'accent en la força de la continuïtat, de la maduració... Sí, fa esment al fet que la nostra societat busca gent jove per vendre'ns l'essència de la joventut eternament, però afegeix que hem d'escriure com si res d'això existís. Hi ha un discurs bàsicament optimista en les paraules de Garrigasait i, com a mostra, cita el filòsof polític britànic John Gray per dir-nos que la hiperglobalització de les últimes dècades s'acaba i que el capitalisme liberal està en fallida; que ara la tasca és construir societats més humanament habitables que les que estaven

exposades al mercat global. La recepta de Garrigasait és anar a allò bàsic i a la continuïtat, i ens assegura que els llibres i el teatre tindran un lloc en la societat que ve. Garrigasait és optimista. U a zero pels optimistes.

Just després, perquè no ens emocionem gaire, la Companyia del simposi, dirigida per Jordi Prat i Coll, ens planta al davant les nostres fragilitats i ens recorda que «hauríem de pagar». I sense que ens puguem refer, apareix Sergio Blanco amb una missió clara: provocar-nos. Blanco comença afirmant que el teatre és profundament apolític i que serveix per produir, accentuar, convidar-nos a la crisi. El paper de la política és combatre la crisi, el de la poètica és produir-la. I ens llança la provocació: Nietzsche? quan parla de la tragèdia, s'ho va inventar. Aristòtil? Hem de deixar d'estudiar la poètica d'Aristòtil. L'origen del teatre?, els ciutadans d'Atenes no anaven al teatre a discutir sinó que assistien a un ritus d'iniciació: nois que es convertien en homes sota els auspicis de Dionís, i que, per arribar-hi, havien de passar per l'altre, havien de ser un «altre» per poder ser «jo». És molt millor, ens diu en Sergio Blanco, creure aquells que condemnaven el teatre, que advertien de la seva perillositat. I ens cita Plató, o sant Agustí o Artaud. I encara hi torna, el teatre produeix crisi perquè ens aporta l'experiència de l'alteritat, de l'altre (la nostra identitat, per tant, està en constant moviment) i perquè ens ofereix la possibilitat de no-ser (el teatre és un espai on som i no som). Per què la realitat i la veritat han de ser més importants que la mentida i la ficció? Just abans d'acabar ens explica que, en japonès, hi ha dos signes per a la paraula crisi, una vol dir perill i l'altra, oportunitat. I ens etziba, així, directament: «Jo defenso la causa catalana i crec que aquesta crisi és la que li conferirà la seva emancipació, és una oportunitat d'emancipació». Dos a zero pels optimistes.

Hem de dir que, de tot aquest discurs provocador de «fora Nietzsche» i «no cal que estudiem Aristòtil», ens quedem amb la idea que potser hem de revisar aquest discurs tan i tan masculí de la història del teatre occidental i mirar-lo des d'altres punts de vista. Això ho pensem mentre escoltem el discurs feminista d'en Sergio pels passadissos, després de la seva intervenció.

Immediatament després ve algú per fer-nos baixar d'aquest núvol optimista i ens diu: no, no, la crisi no és cap oportunitat, és una merda. És en Jordi Casanovas que ve a parlar del que hem de fer els dramaturgs en una situació com l'actual. I ens diu: tot està fatal, però hi ha esclatxes per on moure's i, si ens en sortim, en traurem coneixements i recursos per tirar endavant. Això, sí, en Jordi no vol que pensem que la culpa és nostra, no: «la crisi, la pandèmia només ha fet més evident allò que ja existia», i allò que ja existia és: envelliment del circuit teatral català, nepotisme en els teatres i festivals públics i un país amb un consum cultural patètic. «Tenim el sector que tenim i potser algun dia canviarà, però va per llarg». Per tant, amics, no és culpa nostra però la cosa és així i, el més important, on són les esclatxes, com podem hackejar el sistema? La resposta d'en Jordi és precisa: ens hem de produir, ens hem de dirigir i ens hem de buscar l'espai; i ens posa com a exemple la Sala Flyhard. La cosa és que no tots som Jordi Casanovas ni tenim la seva capacitat de trobar les esclatxes per on colar-nos. Tot i que creu que sempre hi ha una

manera de donar la volta a la situació, el panorama que ens ha pintat en Jordi és bàsicament... pessimista. Dos a un.

El matí del primer dia acaba amb la taula de les associacions de dramaturgs dels territoris de parla catalana, que s'han presentat: qui són i què volen. Allà es passa de parlar de la crisi en abstracte a la crisi com un fet ben concret que ens ha afectat, als dramaturgs, d'una manera ben concreta. I de taula a taula perquè a la tarda toca la que parla de diferents tipus de producció, diferents tipus de projectes. Hem vist els exemples de la sala Beckett, el Teatre de Barra de Mallorca, la Ravalera de Castelló i la companyia La Calòrica. I aquí, deixeu que ens aturem en La Calòrica perquè el seu dramaturg, en Joan Yago, empata el partit a favor dels pessimistes quan diu: «La crisi? La crisi encara ha de començar!» Dos a dos. Tot seguit fa una descripció molt acurada del que ha suposat entrar al món teatral, o intentar-ho, a partir del 2008-2010: una història de precarietat que encara continua. És així. I una història d'autosuperació. Qui i com s'ha surfejat la precarietat? Ho ha pogut fer qui té el privilegi, qui s'ha autoorganitzat, algunes iniciatives institucionals i la premsa cultural. Les grans absents: Les administracions públiques i les polítiques culturals. Yago ens recorda que potser algun dia aquest país haurà d'abordar seriosament el tema diner públic - gestió privada.

D'alguna manera, en Casanovas i en Yago ens expliquen la batalla entre joves i grans. I molt oportunament, la lectura dramatitzada de dos textos de Benet i Jornet, *Angúnia* i *Tovalloles a la platja* ens ha transportat de la vellesa a la joventut.

Segon dia

En la segona jornada del simposi ja toca parlar de la llengua. Una llengua en crisi constant segons l'Albert Arribas, que ha fet una defensa de la importància del text (el text és memòria, el text és un dels espais poètics del teatre...) i ha il·lustrat el conflicte associat amb la llengua catalana quan ha assenyalat que el 2007-2008 la Beckett va fer un cicle de teatre català contemporani i ara, en canvi, hem de dir «literatura dramàtica catalana». I aquest tema, que semblava tancat, doncs no ho és tant quan dues intervencions per part del públic han preguntat per què el teatre català ha de ser en català i no en una altra llengua. Aquesta qüestió ha quedat a l'aire. Ningú no ha entrat a debatre o a contestar la pregunta, no sabem si per cansament d'haver d'explicar allò que semblava que ja era clar o per no posar-nos en un jardí. Si no hi ha debat tornem a la intervenció de l'Albert que ens diu: «La llengua catalana no designa (com la francesa) sinó que construeix o pateix». L'Albert Arribas ens volia parlar de diglòssia, de bilingüisme, de dialectes, d'accents... de tenir consciència de la llengua com una realitat en crisi que té, precisament per les particularitats que li dona la crisi, unes potencialitats expressives importants. Ens volia parlar d'això però... ha acabat amb una crida a la continuïtat, seguint l'estela d'en Garrigasait... en referència als «Teatres Reunits» que publicaven conjuntament TNC i Arola.

Del bilingüisme i del plurilingüisme sí que n'ha parlat l'Helena Buffery quan s'ha referit als «paisatges lingüístics del teatre català contemporani».

L'Helena ha parlat de la necessitat de cartografiar els canvis en les relacions de diferents llengües que conviuen en un territori, i defensa que el fenomen del bilingüisme o plurilingüisme pot donar-se per la situació social i política que viu aquest país, però no només per això... Depèn, ens diu, si ho mires des de dins o des de fora, i afegeix que no hauríem de témer sempre el fantasma de la substitució lingüística. Ara bé, també afirma: «No culpem un espai minoritzat perquè no és suficientment inclusiu».

La intervenció de l'Helena i el tema del bilingüisme i el plurilingüisme han donat peu a que en Raül Garrigasait ens recordés aquesta pregunta: «Què entenem per mimesi teatral: una còpia de la realitat o una representació d'un món autònom?». I l'Albert Arribas ha recordat com n'és de problemàtica la versemblança en teatre. Aquestes dues qüestions a tomb de la llengua potser podrien donar material per un pròxim simposi, ja que ha estat el moment més «abrandat» en unes jornades que han transcorregut plàcidament. Just després, per il·lustrar la crisi de la paraula hem pogut gaudir de la conferència performativa d'en Jordi Oriol.

Com que aquesta és la jornada de simposi dedicada a la llengua, ara arriben en Joan Sellent i l'Enric Gomà. En Sellent ens ha recordat que, si parlem de traducció, fidelitat i literalitat no són el mateix i ha reiterat la importància del teatre en vers perquè el ritme, diu, fa la recepció més agradable i atractiva a l'espectador. Ens ha posat un exemple: Una obra escrita en pentàmetres iàmbics, una recreació moderna del *Faust* de Marlowe, que va ser un èxit de públic (no al nostre país) i de públic jove! A la promoció de l'obra, ha afegit, no es va dir que era en vers perquè no ven. El que es desprèn de les seves paraules potser és una bona recepta per ajudar-nos a sortir de la crisi: Fem teatre en vers però no ho diguem a ningú..

L'Enric Gomà ha tornat al tema del bilingüisme amb un discurs força pessimista sobre el futur. Tres a dos pels pessimistes. Gomà ens ha fet un retrat del binomi teatre i llengua: Pitarra escriu el català que es parla amb la màxima naturalitat; els noucentistes converteixen el teatre en vehicle per estendre la norma fabriana i posen damunt el teatre el pes de la normalització lingüística; amb Franco hi ha un tall i, quan entra amb força l'audiovisual, el teatre queda lliure de la seva funció normalitzadora. Gomà també ens ha advertit de l'entrada amb força del castellà a la cartellera i ha posat com a exemple els musicals. Pausa i torn per als joves.

Bernat Reher ens ha volgut provocar amb la idea que «l'Acadèmia és morta». Sí, d'acord, però ens hem quedat amb les ganes de saber què hi ha després d'això. El títol de la comunicació era «Retour à» Retorn a què? Als clàssics? A l'autodidactisme? Bernat, ens hem quedat amb ganes de més. Després, la Clàudia Serra ens ha mostrat el desolador panorama del teatre a València. Amb el PP era un desert, i amb el govern format PSPV, Compromís i Unides Podem van ressorgir amb força les produccions en català que, a poc a poc, han anat a la baixa i estan sent substituïdes per produccions bilingües (és la tendència). I ens ha recordat una frase de Joan Fuster: «Les propostes oficials pel bilingüisme són, i sempre seran, una trampa parada contra el català». Ja hi tornem amb el bilingüisme...

I hem arribat al primer Casino on tenim diverses comunicacions per parlar de les dramaturgies del real (testimoniatge i autoficció), a les quals ha donat pas en Carles Batlle citant Lacan: «La veritat posseeix l'estructura de la ficció».

Hem pogut escoltar els projectes i experiències, per exemple, d'en Carles Fernández amb *La Conquesta del Pol Sud*, la Carme Planells amb la trilogia de l'exclusió, l'Ariadna Peya amb el projecte de *Les Impuxibles* o l'Helena Tornero i els projectes dramaturgics que ella i un grup d'artistes van dur a terme a Grècia i a Catalunya sobre les persones refugiades i a partir de les seves experiències. Aturem-nos un moment aquí, ens sembla que hi veiem unes esclertes: la presència de temes que, perquè són viscuts per dones o proposats per dones o són «de dones», encara no tenen la categoria d'universals, però l'autoficció o el testimoniatge tenen això: pertanyen també a la meitat de la població que som les dones i busquen i reivindiquen el seu lloc, i comencen a trobar-lo. Parlem, per exemple, de la ferida personal de la Guadalupe Sáez, a través de la qual, diu, pot parlar. Sáez, a més, ha dit una frase que volem destacar, i que més o menys anava per aquí: «Allò íntim, allò autobiogràfic formava part de l'«escriptura femenina», fins que s'ha fet important i ha passat a mans dels homes». També volem destacar l'Adriana Nicolau i el seu estudi sobre la representació de la maternitat al teatre català contemporani i com aquest tema, com molts d'altres que ocupen/preocupen les dones, eren eliminats, no existien, i ara comencen a treure el cap.

Potser aquests projectes que hem escoltat al Casino són les esclertes, les esquerdes d'un sistema, que ens permetran tirar endavant, perquè tenen en comú que dirigeixen la seva mirada cap a una part de la nostra societat que no estem acostumats a mirar des del fet teatral.

Tercer dia i últim

Una jornada dedicada als processos, estils i models. En Ramon Roselló comença parlant de la categoria «procés» pel que fa a l'anàlisi de la literatura. Ho hem estudiat tot (continguts, estil, etc.) excepte els processos. Tot i l'augment de la creació col·lectiva, venim de la idea de l'escriptor solitari i no tenim metodologies per estudiar els processos. Ens diu Roselló que fer valer el procés significa també posicionar-se políticament, ja que així no justifiquem la creació artística pel resultat.

Precisament la creació jove, és creació col·lectiva. La crisi els ha abocat a la creació de companyies pròpies on es qüestionen les estructures jeràrquiques i s'aposta pel treball horitzontal. La Carme Tierz ens fa un dibuix del «teatre jove»: No usen textos editats i fan els seus propis textos. El text sol és antiquat i barregen diversos llenguatges. No trien ser multidisciplinaris, ho són. Les seves obres estan molt arrelades als problemes reals. Finalment, ens llança aquesta pregunta: Per què s'ha creat aquest espai entre els joves creadors i la literatura dramàtica?

D'aquesta pregunta a una altra: Cal escriure teatre? Això és el que ens planteja en Sergi Belbel en aquesta última jornada. La crisi econòmica del 2008 i la crisi mundial viscuda al 2020 a causa de la COVID ens fan adonar-nos

de la fragilitat de la nostra professió. Es retallen pressupostos, es deixen de cobrar drets d'autor. Què podem fer?, es preguntava un Sergi Belbel tancat a casa per la pandèmia. Buscar una altra feina? Va buscar informació: el Globe Theatre el van tancar quatre o cinc vegades per pandèmies i Shakespeare va escriure Macbeth durant una pandèmia. Sí, el teatre és això: la necessitat de fer un crit en un moment determinat. És escriure el crit. I això és el que va fer. Per tant, els qui l'escoltem ens responem la pregunta que ens ha fet a l'inici: Sí, sí que cal escriure teatre. Un punt més pels optimistes: tres a tres. Empat.

Abans de marxar, en Belbel obre un altre meló: el debat de les temàtiques. Als anys vuitanta estava molt mal vist parlar de «temes». Al segle XXI, si no parles de temes actuals no se't reconeix.

Amb en Belbel hem iniciat un nou Casino que ens ha portat després a escoltar la Victoria Szpunberg. El títol de la seva comunicació: «El jo, jo... el més fastigós de tots els pronoms!», és un *spoiler* del que ens dirà, que als últims anys han crescut tant les dramatúrgies del jo i les pràctiques confessionals, com la pressió per fer teatre activista des d'un lloc temàtic. I que entre la tendència didàctica i el parlar del jo han desaparegut la imaginació i el coneixement. On queda la ficció, el joc?

En Xavier Puchades ens narra el seu viatge de l'autoria solitària a la dissolució en projectes col·lectius, passant per un procés de sobreexplotació provocat pels sistemes de producció que el va fer emmalaltir. I és que només la malaltia ens permet aturar-nos i descansar, ens diu. I tots ens hi sentim reflectits. I amb veu pausada, de qui s'ha aturat i ha descansat, ens diu: «Només vull una mica de bellesa».

Hi ha més participants en aquest últim Casino, però els organitzadors deuen fruir veient-nos decidir a qui anirem a escoltar, ja que és impossible arribar a tothom.

I el que sí que ha arribat és la conferència de clausura. La fa l'Esteve Miralles i té aquest títol: «Brots del 2021. Retòriques de l'ansietat (i de la pietat)». Miralles cita l'antropòleg Lluís Duch: «la pietat és un exercici de llibertat», i és també una activitat crítica; hem de fixar un espai humà i un temps humà. En aquest sentit, i parlant de la poesia d'en Jordi Llavina, ens llança que tenim dret a la digressió, a fer un ús no productiu del temps com a eina d'autoconeixement. Doncs pleguem! Ho deixem aquí.

Un moment. Això del dret a la digressió costa d'aplicar. A tall de conclusió diríem que algun dia haurem de tractar seriosament el tema del bilingüisme, en tots els seus vessants. És una qüestió que, en aquest simposi, quan ha tret el cap discretament, pràcticament tothom ha mirat cap a una altra banda per no començar una batalla que necessita el seu temps. I un altre possible tema per a una propera trobada pot ser també, precisament, el de les «temàtiques», que han citat tant en Sergi Belbel com la Victoria Szpunberg, i parlar de la pressió actual per fer teatre amb contingut social i activista des d'un lloc temàtic.

També hem pogut constatar que fora bo que hi hagués més coneixença i relació entre tots els territoris de parla catalana. Ho necessitem i, a més, ens enriquiria.

Ah! I això del Casino... no poder escoltar tothom (si és que vols escoltar tothom), no ens agrada.

Finalment direm que potser l'àrbitre ha estat un pèl despistat a estones, però el resultat entre els optimistes i els pessimistes sobre el futur de la dramàtica catalana ha estat de tres a tres. Això vol dir que necessitem un altre simposi per fer el desempat.

，